

Володимир ЗАГОРСЬКИЙ,
директор Львівського
регіонального інституту
державного управління
Національної академії
державного управління при
Президентіві України, доктор
економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН
України, заслужений діяч
науки і техніки України

Микола ФУРСА,
начальник відділу
координації наукових
досліджень і підготовки
науково-педагогічних та
наукових кадрів Львівського
регіонального інституту
державного управління
Національної академії
державного управління при
Президентіві України,
кандидат філософських наук

РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СПОСІБ УСПІШНОГО РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Подальше реформування системи державного управління, перехід до моделі держави, орієнтованої на обслуговування потреб громадян [6, с. 17], потребують удосконалення комплексу засад місцевого самоврядування і територіального устрою. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка має на меті визначення напрямів, механізмів та термінів формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, спроможної максимально забезпечити, передусім, надання якісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів демократії участі, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [3, с. 24], в аспекті шляхів і способів та принципів реформування потребує доповнення категорією соціальної відповідальності.

Подолання наявних у цій сфері проблем, забезпечення успішної реалізації реформ, підвищення дієздатності органів влади неможливі без підвищення рівня суб'єктності (фахово та етично усвідомленої спроможності й відповідальної професійної діяльності) органів влади, організацій громадянського суспільства та громадян. У такий спосіб формується взаємодовіра у суспільстві між органами й інститутами влади, бізнес-структурами, організаціями громадянського суспільства та громадянами. Звичайно, що кардинальна зміна стану можлива

внаслідок розширення можливостей громадської участі, перетворення громадян на впливового суб'єкта трансформацій, формування у суспільстві усвідомлення підзвітності влади та можливості впливати на неї.

Належне «у середовищі представників влади та управління почуття відповідальності за результати своєї діяльності» [4, с. 12] може сформуватись лише внаслідок тривалого, осмисленого його культивування. А це актуалізує необхідність теоретико-методологічних рефлексій феномену соціальної відповідальності загалом і соціальної відповідальності держави, бізнесу інституцій громадянського суспільства зокрема.

Соціальну відповідальність можна розглядати у двох вимірах:

1. Соціальна відповідальність як обов'язок особистості, менеджменту, організації, державної структури приймати рішення і робити дії, які підвищують рівень добробуту, відповідають інтересам як суспільства, компанії, громади, так і кожної окремої людини, що відображає етико-моральний аспект суспільних відносин. Визнання та прийняття соціальної відповідальності для організації є добровільним і пов'язане з її бажанням внести свою децицію у розвиток суспільства, до чого її не зобов'язують ні економічні мотиви, ні юридичні закони. Це дії, вчинки та заходи філантропічного спрямування, яких ніхто не вимагає і які не надають організації відчутної користі чи прибутку. У цьому сенсі соціальна відповідальність розглядається як різновид суспільної, поряд із еконо-

мічною (яка зводиться до максимізації вигоди, коли діяльність компанії підпорядковується лише зростанню прибутку до тієї межі, доки дії організації не виходять за межі закону) та юридичною (яка передбачає виконання конкретних законів і норм державного та міждержавного регулювання).

2. Соціальна відповідальність як універсальна форма зв'язку і взаємозалежності особистості, держави та суспільства, їх спроможності оцінити наслідки своєї діяльності для сталого суспільного розвитку «відображає ціннісно-правовий аспект суспільних відносин. Актуалізація цієї ідеї переносить наголос з відповідальності людини перед суспільством і державою на соціальну відповідальність держави перед суспільством і людиною» [8, с. 9]. Соціальна відповідальність як оптимальний варіант взаємоузгодженості інтересів, прав та обов'язків суспільних суб'єктів є своєрідним способом взаємного обмеження їх дій щодо природних, економічних, соціальних та культурних реалій. Таким чином, відносини між державою, бізнесом, громадою і особистістю мають формуватися на основі взаємної відповідальності. Це виявляється у прийнятті та дотриманні кожним із зазначених суб'єктів конкретних зобов'язань щодо інших, зокрема, щодо «відповідальності державних органів та посадових осіб за невиконання їх обов'язків перед суспільством і особистістю, ... а від кожної людини — додержання своїх обов'язків перед суспільством і державою» [8, с. 9].

Якщо ж розглядати вітчизняну дійсність, то доцільно зазначити, що соціальний аспект будь-якого процесу доволі часто українськими можновладцями, представниками бізнесу та громадських організацій виносить на чільне місце. Громадськість широко бажає, щоб кожний представник влади служив народу і громаді, а представник бізнесу — був відповідальний всіма своїми справами та активами перед суспільством, аргументуючи це тим, що вони існують для суспільства, що без останнього вони, як такі, неможливі, що людська спільнота уповноважує, надає їм право, а отже, покладає на них відповідальність. Але бачення, а надто дії чиновника чи підприємця, є дещо відмінними. Щодо цієї супе-

речності нашої дійсності не час вести дискусії. Необхідно починати робити реальні кроки з перетворення соціальної відповідальності в інструмент більш ефективної побудови системи взаємодії державного управління та місцевого самоврядування, бізнесу, інституцій громадянського суспільства. Саме цьому може слугувати Міжнародний стандарт ISO 26 000: 2010 «Керівництво з соціальної відповідальності» (КСВ).

КСВ формується у сфері бізнесу наприкінці ХХ ст. «у благополучних країнах у благополучні часи» і як ідея «не розрахована на кризу» [10, с. 6,7], а тому і як явище, і як поняття є далеким від довершеності. У сфері бізнесу суть КСВ визначають як належне етичне ведення бізнесу стосовно власних працівників, держави, суспільства, навколишнього середовища та споживачів, виділяючи два рівні: вищий — безпосередня благодійність та меценатство; базовий — виконання законів і сплата податків [10, с. 6].

Із огляду на те, що упродовж останнього десятиріччя одним із пріоритетних напрямів розвитку бізнесу є розбудова етичної поведінки, на початку 2003 року Міжнародна організація із стандартизації (International Organization for Standardization, ISO) створила Стратегічну консультативну групу з питань соціальної відповідальності, яка у 2004 році констатувала необхідність розробки стандарту серії ISO з соціальної відповідальності. Розробка проекту стандарту з соціальної відповідальності була започаткована у 2005 році багатосторонньою Робочою групою ISO з соціальної відповідальності, до якої належали експерти і спостерігачі з 99 країн-членів ISO. З листопада 2007 року, як член ISO, Держспоживстандарт України та група національних експертів приєдналися до процесу розробки проекту стандарту ISO 26 000. Упродовж трьох років українські експерти працювали над проектом зазначеного міжнародного стандарту і у 2010 р. Україна висловилася за прийняття Міжнародного стандарту ISO 26 000: 2010 «Керівництво з соціальної відповідальності». На сьогодні продовжується робота над створенням сертифікаційного національного стандарту України «Системи управління в галузі соціальної відповідальності. Вимоги».

Основними структурними елементами ISO 26000: 2010 є передмова, вступ, галузь застосування, терміни та визначення, розуміння соціальної відповідальності, принципи соціальної відповідальності, визнання соціальної відповідальності та залучення зацікавлених сторін, посібник із соціальної відповідальності та керівництво з інтеграції соціальної відповідальності в межах всієї організації [11].

Стандарт визначає відповідальність організації за вплив її рішень та діяльності на окрему людину, трудовий колектив, місцеву громаду, суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору та етичну поведінку, відповідає сталому розвитку і добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін. КСВ містить, зокрема, такі компоненти, як захист прав людини, навколишнього природного середовища, безпеку праці, права споживачів та розвиток місцевих громад, а також організаційне управління та етику діяльності [11]. Загальна схема структури соціальної відповідальності за ISO 26000: 2010 наведена на мал. 1.

Стандарт ISO 26 000: 2010 може застосовуватися для досягнення взаємної довіри із зацікавленими сторонами всіма типами організацій, зокрема урядовими і неурядовими організаціями, оскільки всі вони впливають на суспільне і природне середовище.

Соціально відповідальна діяльність будь-якої організації можлива лише за умови трьох видів узгоджень чи взаємозв'язків:

— між організацією і суспільством щодо їх очікувань та взаємного впливу їх рішень і дій (відповідальної поведінки);

— між організацією та її зацікавленими сторонами щодо етично-відповідального потенційного чи реального впливу на приватних осіб і організації;

— між зацікавленими сторонами і суспільством щодо узгодження, відповідності інтересів зацікавлених сторін, на які впливає організація, та очікуваннями суспільства, оскільки зацікавлені сторони і є частиною суспільства, вони можуть мати інтереси, які не відповідають очікуванням суспільства [11].

В Україні, де бізнес лише виходить

із періоду первісного накопичення капіталу і де влада та інституції громадянського суспільства перебувають у стадії становлення, є можливість через КСВ не тільки вибудувати систему взаємовідносин бізнесу, влади та громадянського суспільства, але й вирішити низку проблем модернізації України. На сьогодні ставлення державних органів до КСВ таке: на національному рівні зводиться до примушування - «державні структури згадують КСВ коли необхідно взяти участь у національних чи регіональних благочинних проєктах»; на регіональному рівні «органи державної влади втілюють такі компоненти соціальної відповідальності: організаційне управління; дотримання прав людини; дотримання екологічних питань; встановлення контролю якості товарів і практик чесного ведення бізнесу; надання адресної допомоги населенню» [9, с. 80-86].

Упровадження політики соціальної відповідальності вимагає від організацій урахування інтересів усіх груп зацікавлених сторін (стейкхолдерів), до яких належать: бізнес-організації, органи державної влади, організації споживачів, профспілки, громадські організації, дослідницькі інституції [2, с. 28]. Із-поміж них органам державного управління та місцевого самоврядування належить особлива роль у впровадженні прин-

ципів і системи соціальної відповідальності в Україні. Добровільність виконання принципів та вимог стандарту в діяльності суб'єктів, їх рівноправність та взаємне врахування інтересів кожного не урівнює їх ролі в процесах координації дій щодо імплементації принципів та практик соціальної відповідальності. І саме органам державної влади та місцевого самоврядування, з огляду на їх призначення, належить забезпечити системну реалізацію принципів соціальної відповідальності, оскільки «від парламентських ініціатив, активності чиновників міністерств, місцевого самоврядування в першу чергу залежить, яка соціальна політика буде визначена в країні, які закони та правила в галузі соціальної відповідальності будуть встановлені та які стандарти праці і принципи соціальної відповідальності ми будемо мати на наших підприємствах» [5].

У площині державного управління доцільно розглядати соціальну відповідальність у трьох ракурсах:

- належної державної соціальної політики;
- відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових осіб за реалізацію функцій та посадових обов'язків;
- корпоративної соціальної відповідальності системи управління (менеджменту) всередині органів

державної влади та місцевого самоврядування, побудованої на стандартах, принципах та правилах належної етичної діяльності.

Узгодженість зазначених аспектів соціальної відповідальності реалізується шляхом розробки національної стратегії з корпоративної соціальної відповідальності. Остання в Україні потребує змістовного, нормативно-правового та інституційного оформлення. Серед іншого, у національній стратегії з корпоративної соціальної відповідальності необхідно визначити:

- засади національної стратегії з КСВ;
- зміст, форми, механізми соціальної відповідальності держави (державного управління) і КСВ органів державної влади та місцевого самоврядування;
- урядовий орган зі сприяння розвитку КСВ та координації дій і заходів;
- основні проблеми, специфіку, особливості застосування та державного сприяння реалізації принципів КСВ у різних суспільних сферах;
- урядову політику у сфері соціальної відповідальності, зокрема, щодо просування концепції КСВ та поширення інформації про ініціативи, впроваджені міжнародними організаціями у цій галузі; поширення інформації, що свідчить про зв'язок між застосуванням КСВ і підви-

Дві фундаментальні практики соціальної відповідальності:						
— визнання соціальної відповідальності						
— виявлення зацікавлених сторін і взаємодія з ними						
Основні теми та проблеми соціальної відповідальності						
Організаційне управління (принципи соціальної відповідальності)	Права людини (проблеми)	Трудові практики (проблеми)	Довкілля (проблеми)	Сумлінні ділові практики (проблеми)	Проблеми, пов'язані зі споживачами	Участь у житті громад та їх розвитку (проблеми)
— підзвітність; — прозорість; — етична поведінка; — повага до інтересів; зацікавлених сторін; — дотримання верховенства закону; — дотримання міжнародних; норм поведінки; — дотримання прав людини.	— належна передбачливість; — ситуації ризику порушення прав людини; — уникнення співучасті; — задоволення скарг; — дискримінація і вразливі групи; — громадянські та політичні права; — економічні, соціальні; культурні права; — права у сфері праці.	— оренда та трудові відносини; — умови праці та соціальний захист; — соціальний діалог; — охорона праці та безпека на робочому місці; — розвиток людського потенціалу та навчання на робочому місці.	— Запобігання; забрудненню; — стале ресурсо-користування; — зменшення зміни клімату та адаптація до нього; — захист та відновлення природного середовища.	— протидія корупції; — відповідальне залучення в політику; — чесна конкуренція; — пропаганда соціальної відповідальності в межах сфери впливу; — повага прав власності.	— чесні практики маркетингу; — інформування, укладення угод; — захист здоров'я та безпеки споживачів; — стале споживання; — обслуговування і підтримка користувачів і вирішення спорів; — захист даних і забезпечення конфіденційності споживачів; — доступ до послуг першої необхідності; — освіта, підвищення обізнаності.	— участь у житті громад (спільнот); — освіта і культура; — створення зайнятості та розвиток навичок; — розвиток технологій; — створення добробуту і доходу; — здоров'я; — соціальні інвестиції.
Інтеграція соціальної відповідальності в організацію (практики):						
— відношення характеристик організації до соціальної відповідальності;						
— розуміння соціальної відповідальності організації;						
— добровільні ініціативи в галузі соціальної відповідальності;						
— обмін інформацією щодо соціальної відповідальності;						
— зростання довіри до організації щодо соціальної відповідальності;						
— аналіз і удосконалення діяльності та практики організації щодо соціальної відповідальності.						

Мал. 1. Загальна схема структури соціальної відповідальності за ISO 26000: 2010

щенням конкурентоспроможності компаній та їх авторитету на ринку; популяризації серед іноземних інвесторів результатів використання українськими підприємствами КСВ; заходи щодо сприяння застосуванню КСВ органами державного управління та місцевого самоврядування.

У сфері державного управління система КСВ вибудовується на основі стандарту ISO 26 000: 2010 відповідно до місії, завдань, функцій організації (установи, закладу тощо). Так, на основі існуючих даних [7] стосовно діяльності органів місцевого самоврядування ключовими формалізованими показниками і ключовими точками соціальної відповідальності можуть бути визначення:

— форм прояву та способів фіксації соціальної відповідальності;

— способів оцінки впливу рішень органів влади та їхньої діяльності на життя громади і навколишнє середовище (напрямами оцінки результативності діяльності органів місцевої влади є статистичні та інші дані щодо: інвестиційної, наукової та інноваційної діяльності; економічного розвитку; населення та ринку праці; державних фінансів; освіти та охорони здоров'я; підтримки бізнесу; рівня злочинності; житлово-комунального господарства; споживчого ринку; екології [1, с. 37]);

— принципів прозорості й етичної поведінки посадових осіб органів

місцевого самоврядування;

— відповідності й узгодженості з розвитком громади та її добробутом рішень, що приймаються;

— механізмів та процедур урахування очікувань зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень і у прийнятому варіанті рішення;

— способів контролю відповідності службової поведінки посадових осіб органів місцевого самоврядування належним нормам поведінки тощо

На підставі окреслених особливостей практики державного управління щодо КСВ та зведення представниками органів державної влади змісту соціальної відповідальності до зовнішньої «направленості діяльності організації, а не до діяльності всередині організації (внутрішня КСВ)» [9, с. 82] доцільно як висновки розгляду проблеми та принципи розробки національної стратегії України з КСВ, тезово сформулювати такі теоретико-методологічні напрями досліджень:

— осмислення одиничними та колективними суб'єктами сутності соціальної відповідальності як реалії, що стосується кожного — відстороненість є нічим іншим, як неусвідомленою чи раціонально обґрунтованою суспільною «непритомністю» особистостей, груп, структур, держа-

ви;

— усвідомлення суспільної суті,

сенсу і змісту діяльності кожним учасником (суб'єктом, актором, творцем) сфери державного управління у системному процесі життєдіяльності соціуму та природного середовища;

— взаємоузгодження між суспільними суб'єктами розподілу функцій, предметів діяльності, сфер та змісту соціальної відповідальності, як міри належного забезпечення передбаченого (запланованого) результату;

— забезпечення синергетичного ефекту від взаємодії суб'єктів у забезпеченні соціальної відповідальності в суспільстві шляхом узгодження їх вихідного чи похідного, основного чи допоміжного статусу і ролі, генеруючого чи трансляючого, плануюче-контролюючого чи реалізуючого суспільний результат типу діяльності;

— розробка моделей забезпечення соціальної відповідальності, зокрема: плюралістичного типу, коли є спільна відповідальність всіх за розробку загальних параметрів діяльності (мети, завдань, механізмів реалізації), за отриманий результат та персональна відповідальність кожного за результати в своєму сегменті; моністичного типу, коли суспільна відповідальність акторів (учасників) стосується їх ділянок спільної справи, а координатора — адекватність цілей, завдань, механізмів, злагодженість процесу та кінцевий результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гошовська В. Концептуальні підходи до оцінювання економічної ефективності діяльності органів місцевого самоврядування / В. Гошовська, П. Ворона // Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні [Текст]: наук.-практ. Журнал. — 2013. — №1. — С. 34—38.
2. Зінченко А. Г. Соціальна відповідальність в Україні: Погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект. [Текст] / А. Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. — К.: [б. в.], 2008. — 60 с.
3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (проект) // Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. [Текст]: наук.-практ. Журнал. — 2013. — №2. — С. 24—27
4. Модернізація України — наш стратегічний вибір [Текст]: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: [б. в.], 2011. — 416 с.
5. Новий міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bcdst.kiev.ua/index.php/news/1-latest-news/56>.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році [Текст]: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: НІСД, 2013. — 576 с.
7. Россошанський О. Ю. Соціальна відповідальність як методологія діяльності органів місцевого самоврядування в епоху знань [Електронний ресурс] / О. Ю. Россошанський, Н. Г. Заєрнична. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSU/2011_17/Rossoshan.pdf.
8. Савченко І. Г. Інституційна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави в Україні [Текст]: — автореф. дис. на здобуття наук. ступ. кандидата наук з державного управління: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». / І. Г. Савченко; Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. — Х.: [б. в.], 2007. — 20 с.
9. Сапрыкіна М. Развитие КСО в Украине. Мнения основных групп стейкхолдеров / М. Саприкіна // Корпоративная социальная ответственность бизнеса. Экспертная оценка и практика в Украине [Текст]. — К.: ТЭФ ОЛБИ, 2008. — 160 с.
10. Хисамов И. Момент истины для КСО / И. Хисамов // Корпоративная социальная ответственность бизнеса. Экспертная оценка и практика в Украине [Текст]. — К.: ТЭФ ОЛБИ, 2008. — 160 с.
11. ISO 26 000: 2010 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://znaimo.com.ua/ISO_26000/